

ligaste Uppland, av vilka sex äro signerade (U 760, 767, 1152, 1158, 1161, 1164). Med Vs 29 få vi sålunda sju runstenar, på vilka Livsten har namngivit sig. Alla dessa befinna sig i gränsområdet mellan Uppland och Västmanland.

Livsten signerar sina ristningar på följande sätt: + **lfsten** + **iuk** **runi** + **psa** + (U 760), + **lifsten** + **risti** + **runi** + (U 767), + **lifsten** + (U 1152), : **lfsten** : **iuk** : **runi** : **psa** : (U 1158), + **lifsten** + **iyk** + **runi** + (U 1164), **lifsten** + **risi** + **runi** + **pisa** + (Vs 29). På U 1161 tecknas namnet + **lifspen**...

Vs 29 visar många för denne ristare utmärkande drag; det gäller huggningsteknik, ornamentik, runformer och skrivningar. Även om Vs 29 ej hade varit signerad, skulle man därför med full säkerhet ha kunnat attribuera ristningen till denne originelle runmästare.

Vad ornamentiken beträffar domineras ristningsytan av det stora fyrfotadjuret med sin påfallande långa hals och sin utdragna, ringlande svans, som löper framåt, mellan bakbenen och tränger mitt igenom rundjurets bål. Inskriften, som är ristad i två symmetriska draxlingor, börjar i den vänstra drakens stjärt. I *Sveriges konsthistoria* (1944) framhåller A. Lindblom, att Livstens konstnärliga »betydelse ligger i att han bevarar det stora runstensdjuret intakt och gör det till centrum»; Vs 29 är, enligt Lindblom, »en mäktig, osymmetrisk komposition, utförd med klarhet och rytmisk kraft». Ristningen »ger oss runstensdjuret i dess rent svenska skepnad, karakteristisk för» den svenska runstensstilen.

Med avseende på runformerna kunna **a**- och **n**-runorna anföras som särskilt typiska för Livsten; de ha ensidiga, mot huvudstaven vinkelräta bistavar. Livsten utelämnar **h**-runan i början av orden **akua** (*haggva*), **ulmo** (*Holma*), **ulfast** (*Holmfast*). Karakteristiskt är även, att **o**-runan brukas för (nasalerat) **a**: **alfton**, **ulmo**, samt att diftongen **æi** betecknas **i** och **e**: **stin**, **lifsten**. Pron. *sinn* tecknas **sen** och prep. *æftir* **yftir**. Ordet *runar* (f. pl. ack.) ristas av Livsten alltid **runi**. Slutligen kan nämnas, att **yk ok** även eljest påträffas ett par gånger i Livstens inskrifter. — Om denne runmästare, som av allt att döma har varit verksam på 1030–40-talen, se även O. von Friesen, *Upplands runstenar* (1913), s. 38, *Runorna* (1933), s. 211 f., E. Brate, *Svenska runristare* (1925), s. 42 f.

Namnet *Lifstæinn* har tydligen varit ganska sällsynt. I runinskrifterna finnas eljest blott några spridda belägg: U 173, 174, 179, 347, Sö 58, Sm 52. I svenska medeltida källor är namnet säkert styrkt från Uppland och Södermanland. Däremot saknas det helt i det övriga Norden.

30. Forneby, Möklinta sn. Nu på Gammelgården.

Pl. 19.

Litteratur: L 1015. Ransakningarna 1667 och 1682(?) (tryckt i VFÅ 17, 1928, s. 14 och s. 28 samt i Ransakningar efter antikviteter, bd 1, h. 1, 1960, s. 123 f., s. 137); O. Grau, Beskrifning Öfver Västmanland (1754), s. 575 f. (nytrycken 1904, s. 449 och s. 424 f.); E. Tuneld, Geografi öfver Konungariket Sverige, 8. uppl. (1828), s. 243; W. Tham, Beskrifning öfver Sveriges rike 1: 2 (1849), s. 106; Försök till Antiquarisk–Topografisk Beskrifning öfver Siende, Norrbo och Öfver-Tjurbo härader 1850 (ATA), s. 53; R. Dybeck, Antiquarisk berättelse för år 1868 (ATA); H. Hofberg, Westmanlands Fornlemningar och Minnesmärken 4 (1873), s. 289 f. (ATA; tryckt i VFÅ 7, 1912, s. 109); Vestmanlands läns kalender 1881, s. 350; L. Ersson, Fornminnen inom Västmanland, s. 6 (ATA); E. Brate, Anteckningar 1898 (ATA); S. Drakenberg, Västmanlands Fornminnesförening 1861–1936 (i: VFÅ 24, 1936) s. 11; R. Sandegren och B. Asklund, Beskrivning till kartbladet »Möklinta» (1946), s. 101.

Äldre avbildningar: Hofberg, teckning i a. a. (återgiven i VFÅ 7); Brate, foto 1898 (ATA).

Runstensfragmentet förvaras numera på Möklinta Gammelgård. Till denna plats fördes det år 1955. Vid inventeringen 1947 låg det på Fornbyåsen, 40 m S om mangårdsbyggnaden i Bengtssons gård i Fornby, 13 m VNV om den nuvarande vägen. På denna stenens tidigare plats, som är utmärkt på Geologiska kartbladet »Möklinta», har ett gravfält funnits.

I *Ransakningarna* finnas följande uppgifter, lämnade den 29 maj 1667 av kyrkoherden Petrus Peträus: »Så ähr ther på nu för thenna gången pro hac mea Ecclesia thetta Swarett: Att här i Möklinta finnes inga Sadåna Monumenta heller Runesteenar icke till thed ringesta. Vthan wedh Forneby. på Aåsen. ther haffwer

fuller i fordom dagar stått een Ruunsteen Menu [= men nu] i Manna Minne och ther vthöffwer, haffwer icke mera waritt qwart aff honom, än som på bredden $1\frac{1}{2}$ qvarter och på högden 2 qvarter. Meera ähr här inthet till finnandes.» I en av befallningsmannen Gustaff Jönsson undertecknad, odaterad »ransakning» heter det: »Widh Fornby byen på åhsen finness et lijtet stycke af een gamall Runsteen medh några bookstafwer på men mehra om samma Steen weeth eller finness ingen underrättellsse, uthan widh samma Steen på åhsen finnes små plattzer medh Steen anlagde och något lijtet förhöjde till anseende som skulle i gamla tijderne warit graaffplattzer.» — Grau: »En Runsten finnes wid Forneby byn här i socknen, som dock nu är i trenne delar sönderslagen. [Af denna Runsten i Fornebyn, står et litet stycke, til $\frac{5}{8}$ aln qvadrat wid pass, oprest mitt i byn, wäster om stora landswägen: Des Runor äro desse, RFAJJ RIRISL: de öfrige twänne delar finnas nu ej igen: Pilar: äro här i åsen fundne i krukor.]»¹

I sin reseberättelse för år 1868 skriver Dybeck: »Den i Graus Beskrifning om Westmanland ... nämnde, sönderslagne runstenen vid Fornby har jag alldrig sett. Icke eller nu hade någon kännedom om honom.» Fem år senare undersökte H. Hofberg runstensfragmentet, som då åter hade kommit i dagen. Hofberg skriver: »På Fornebyåsen, sex steg vester om landsvägen, står snedt emot Erik Gustafssons stugubyggning en liten runsten af rödaktig sandsten 1,2 fot hög och 1,4 fot bred. Den låg tills för åtta år sen i en syllmur; men återfans vid ombyggnad af huset, då han upprestes på åsen. Såsom väl synes utgör den endast en mindre del af en större runhäll, som blifvit sönderslagen.»

Brate påpekar (1898), att Vs 30 efter Hofbergs besök synes »ännu en gång hafva kommit under jord och blifvit uppgräfd, enär för en tre år sedan en tidningsnotis från Fornby omtalade fyndet af en runsten, hvilken blott kunnat vara detta fragment, då ingen hade sig något bekant om någon annan runsten i Fornby. Fragmentet ligger nu på åsen, antagligen på ungefär samma ställe, där det varit rest efter att hafva uttagits ur syllmuren.» I beskrivningen till Geologiska kartbladet »Möklinta» (1944) meddelas slutligen: »Runstensfragment av röd dalasandsten, ligger löst uppe på åsen vid Forneby.»

Röd sandsten. Mått: $65 \times 41 \times 12$ cm. Det stycke, som har bevarats av runstenen, utgör dess nedre vänstra del, innehållande inskriftens början. Ristningen är i stort sett tydlig.

Inskrift:

... - rfastr + raist ...
5 10

Porfastr(?) ræist ...

»Torfast(?) reste ...»

Till läsningen: Av runan 1 återstår endast nedre hälften av en huvudstav. 4 **a** har, liksom 9 **a**, ensidig bistav. Sk efter 7 **r** består av ett litet kors. 12 **t** har förlorat högra bistaven. — Brate observerade icke 1898 den skadade första runan; eljest överensstämmer hans läsning med den ovan anförda.

Runföljden 1–7 innehåller ett personnamn. Detta har med all sannolikhet varit det i runinskrifterna vanliga mansnamnet *Porfastr*. Det är emellertid icke helt uteslutet, att där kan ha stått t. ex. *Ar(n)fastr* eller *Gæirfastr*.

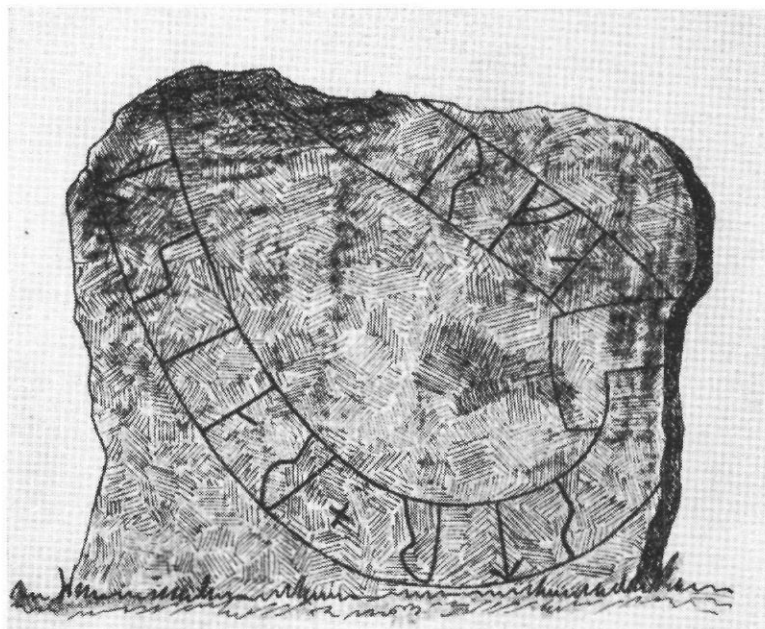

Fig. 48. Vs 30. Forneby, Möklinta sn. Efter teckning av H. Hofberg.

¹ Avsnittet inom [] står att läsa i »Rättelser och Tilökningar».